

АРХИМАНДРИТ ТИХОН (РАКИЋЕВИЋ)

Манастир Студеница
tih.rakicevic@gmail.com

МАЈА М. АНЂЕЛКОВИЋ

Универзитет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет
zmajce7@yahoo.com

АЛЕКСАНДАР СТОЈАНОВИЋ

megaloservos@gmail.com

ИЗОСТАВЉАЊЕ ОДРЕДБИ О ТУЂИНОВАЊУ, ПОКАЈАЊУ, ПЛАЧУ И ПРОСВЕЂЕЊУ У ЗАВРШНИМ ПОУКАМА ПРВОГ СЛОВА СТУДЕНИЧКОГ ТИПИКА СВЕТОГА САВЕ¹

Као *Прво слово Сѣуденичкој ѿиѿика* Свети Сава је написао ктиторско житије Светог Симеона. За завршетак житија користио је *Малу кайѿихезу* 56 Преподобног Теодора Студита, која је по назначеном правилу читана у Великом посту. Упоредном анализом завршног дела житија и Студитове *Мале кайѿихезе* 56, утврдили смо да је Сава изоставио одређене одредбе које се директно тичу важних аспеката монашке духовности. У раду анализирамо разлоге за изостављање ових одредби које поштује читаво источно монаштво и за прилагођавање преузетог текста *Мале кайѿихезе* 56 специфичном месту унутар житија.

Кључне речи: Свети Сава, *Сѣуденички ѿиѿик*, *Хиландарски ѿиѿик*, богослужење, аскеза, *Мала кайѿихеза* 56, Теодор Студит, монаштво

¹ Овај рад представља наставак истраживања изнетог на 23. *Међународном конгресу визанѿијских сѣудија* у Београду 2016. године, а објављеног у ЗРВИ 53/2016. под насловом: *Ракићевић, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Ктиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 179–208*. Нова истраживања су рађена у оквиру пројекта *Свѿиѿи Сава: Сѣуденички ѿиѿик и Житије Свѿиѿој Симеона*, који су финансирани Министарство правде – Управа за сарадњу с црквама и верским заједницама и Министарство културе и информисања, и пројекта 178018, *Друшѿивене кризе и савремена срѿска књижевност и кулѿура: национални, реѿионални, европски и глобални оквир*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

St. Sava wrote the benefactor's hagiography of St. Simeon as the first chapter (letter) of the Studenica Typikon. He used Theodore the Studite's The Small Catechesis 56 as the epilogue of biography which is according to the established rule read during the Great Lent. The comparative analysis of the epilogue of hagiography and Theodore the Studite's The Small Catechesis 56 determined that St. Sava left out specific rules directly concerning significant aspects of monastic spirituality. In the study we analyze reasons for leaving out these rules respected by the entire Eastern monasticism and adaptation of the text taken out from The Small Catechesis 56 to a specific place within the hagiography.

Keywords: Saint Sava, the Studenica Typikon, the Hilandar Typikon, worship, asceticism, The Small Catechesis 56, Theodore the Studite, monasticism.

Увод

Свети Сава је у манастиру Студеници, око 1207/8. године, написао житије студеничког ктитора,² које је уводно, Слово прво *Типика*, тј. „Образника”³ тог манастира. Дело почиње описом Немањиног оснивања манастира, да би ауторским исказима, казивањем на библијској основи⁴ и успостављањем упечатљиве интертекстуалности,⁵ задобило разноврсне књижевне квалитете.⁶ Аутентично сведочење писца – сведока догађаја – даје овом делу вредност историјског извора.

Од посебне је важности завршни део *Житија*, који се састоји од духовних поука, тј. заповести Светог Саве својој братији,⁷ изнетих у оквиру једне интензивно проживљене и проживљаване есхатолошке визије која „је прави кључ за разумевање житија које јој претходи и типика који јој следи”.⁸ Важност ове визије наглашава сам Свети Сава⁹ речима:

² Рукопис *Житија Свѣтѣоа Симеона* данас се налази у Библиотеци Народног музеја у Прагу, под сигнатуром IX Н 8 (§ 10) (листови 1156–117а), као део рукописне књиге *Царосѣавник манасѣира Сѣуденице* у оквиру које је сачуван и *Сѣуденички ѣиѣик*. Све наводе (рашчитаног текста на српскословенском и превода на српски) доносимо на основу издања *Свѣѣи Сава*, Студенички типик, 2018. Осим тог, Сава је претходно написао (око 1199) још једно житије Симеона Немање, и то као прва три слова Хиландарског типика. *Свѣѣи Сава*, Хиландарски типик, српскословенски текст, лист 1г–6в, стр. 3–9; српски текст, стр. 55–60.

³ *Сѣуденички ѣиѣик* се у сачуваном препису (1619) назива „Образник(ь) с(вѣ)т(а)го савы сръб(ь)скаго” („Образник Светога Саве Српског”). *Свѣѣи Сава*, *Сѣуденички ѣиѣик*, српскословенски текст, лист 1а, стр. 397; српски текст, стр. 53. „[...] реч је о првом типикѣ који је назван изворном речју Образник (Образник Светога Саве Српског).“ *Анђелковић*, Студенички типик Светог Саве, 13. Монах Аверкије објаснио је значење ове речи на почетку свог записа. Уп. Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 71а, стр. 539, српски текст, стр. 102.

⁴ *Јовановић*, Поговор, Студенички типик, 288. *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Киторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 180, нап. 11.

⁵ *Анђелковић*, Савино *Житије Свѣтѣоа Симеона* и интертекстуалност, 329–346.

⁶ *Бојдановић*, Свети Сава (Предговор), 20. *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Киторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 181.

⁷ *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Киторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 182, 191; *Ракићевић Т.*, Заповести Светог Саве, 296, 308.

⁸ *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Киторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 204.

⁹ В. *Ракићевић*, Заповести Светог Саве, 307; *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Киторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 203.

„[...] да мы же иже по насъ до конца сего вѣка. ч(ь)ст(ь)ными м(о)л(н)твами о(т)ьца нашего и ктиторѧ. вѣннмлати о г(лаго)лѧемых(ь). и послѣд[ь]ствующе намъ творити вса оугодна б(о)г(о)вн. [...]” („[...]да ми и они после нас до краја овога века, часним молитвама оца нашег и ктитора пазимо на оно што се говори, и последујући да чинимо све што је угодно Богу [...].”)¹⁰

Као што наведено место открива – *Житије* није намењено само ондашњој сабраћи архимандрита Саве Немањића. Речима „ми и они [који су] после нас до краја овога века“ Сава читање овог житија оставља у аманет свим каснијим монасима Студенице.¹¹ Та чињеница указује на важност предоченог текста, те, самим тим, подстиче на његово проучавање.

Есхатолошка визија почиње после завршетка описа Немањиног живота, описа који се завршава парафразом Пс 77: 3 (76: 4): „[...] гледајући на подвиге и живљење | овог преблаженог оца нашег, у којима је сладост и весеље,¹² *помињући Бога, веселећи се.¹³

У Богу, дакле, ум наш нека буде, у небеским виђењима, у красотама рајским, у обитељима вечним, у анђелским хоровима, у онамошњем животу. Где ли, како ли су душе праведних или грешних? Каква ће појава великог Бога и Спаситеља нашег Исуса Христа бити? [...]“¹⁴

Савино изостављање одредби о туђиновању, покајању, плачу и просветљењу

Завршетак киторског житија *Студеничкој типичици* Свети Сава је сачинио после најаве поука. Те поуке су круна житија и одређују како ће се разумевати типик који следи (слово ѓ и даље).¹⁵ Истакнувши Немањин живот као

¹⁰ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 1156, стр. 392; српски текст, стр. 50.

¹¹ *Ракићевић*, Шта је читао Свети Сава, 15. У Савином тексту нема назнака да је житије намењено за читање изван Студенице. Види: *Ракићевић*, Идеологија братства Светог Саве, 33–35. За разлику од тога, у житију које је Стефан Немањић писао за читав народ Свети Симеон је приказан као просветитељ отачаства и заштитник државе, уп. *Комајина*, Историјска подлога чудѧ Св. Симеона у Житију Симеоновом од Стефана Првовенчаног, 113.

¹² „Одавде до краја *Житија*, текст је рађен по угледу на 56. *Малу катихезу* Преподобног Теодора Студита. Упореди: *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Киторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), *ЗРВИ*, бр. 53/2016, стр. 194–200; Т. Ракићевић, „Питање рашчитавања једног места у *Житију свѧој Симеона* од Светог Саве (IX Н 8 [§ 10])“, *Зборник МС за друштвене науке*, 152 (3/2015), стр. 451–460.“ Свети Сава, Студенички типик, 50, нап. 119.

¹³ „Од звезде доведе, упореди: Пс 77: 3 (76: 4).“ Свети Сава, Студенички типик, 50, нап. 120. Цео стих употребљеног Пс 77: 3 (76: 4) гласи: „Сетих се Бога и обрадовах се; размишљах, и омалодуши се дух мој“, *Псалтир са девѧ библијских ѧесама*, 102.

¹⁴ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, листови 1156–116а, стр. 392–393; српски текст, стр. 50.

¹⁵ О значају ових редова за монашку духовност видети више у: *Ракићевић*, Заповести Светог Саве, 294–310. *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Киторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 203.

пример,¹⁶ Сава је написао есхатолошку визију користећи за то другу половину *Мале кайихезе* 56 Светог Теодора Студита (759–826).¹⁷ Та поука је, међу осталима које се тичу егзистенцијалних монашких питања, била распоређена за читање на тачно назначени дан.¹⁸

Делове *Мале кайихезе* 56 Сава је цитирао, делове парафразирао, а поједине модификовао, усаглашавајући своју идеју и духовност са Студитовом духовношћу и педагогијом. Утврдили смо да је једно место стилски измењено,¹⁹ док поједини сегменти текста нису употребљени. Тако обрађеним материјалом Свети Сава у неколико реченица излаже духовно настројење које је желео да развија и негује код своје братије у Студеници.²⁰ Стављајући ову деоницу у постојећи контекст, постигао је снажан утисак да она проистиче из самог садржаја *Жишија*.²¹ Есхатолошка суштина поменутог места усвојена је из древног монашког учења²² константинопољског духовника, али она изражава и духовност архимандрита Саве студеничког, који је био васпитаник најбољих духовних традиција оног времена. Древно монашко учење Савино је учење.

Беседа коју је Свети Сава користио сачињена је од есхатолошке представе Другог Христовог доласка и од поуке у каквом настројењу да га ишчекујемо. Подсећање на смрт, Суд, ад и упућивање на ишчекивање Царства небеског карактеристични су за Студитову духовност.²³ Сазрцавање Христовог доласка

¹⁶ *Свети Сава*, Студенички типик, српскословенски текст, листови 1156–116а, стр. 392–393; српски текст, стр. 50.

¹⁷ *Мала кайихеза* 56 од 134 на броју. У различитим рукописима стоји другачије распоред овог најважнијег Студитовог дела. *Leroy*, *Un nouveau témoin*, 74. Ипак, преовладава редослед који је дат у *Patrologia Graeca*. Prolegomena, PG: 99, 21–46. То су 134 поуке јасно одређеног садржаја. О њиховом значају и поретку према коме су сложене види: *Ищенко*, *Огласительные поучения Феодора Студита*, 160–161; *Ehrhard*, *Überlieferung und Bestand*, 227; *Arranz*, *Turicon*, 202; *Ракићевић*, *Питање рашчитавања*, 453; *Ракићевић*, *Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10])*, 183, нап. 27.

¹⁸ Беседе, које је Теодор Студит прочитао или изговорио на скупу братије, монаси су, по његовом упокојењу, сабрали у збирку. *Ищенко*, *Огласительные поучения Феодора Студита*, 159. *Van de Vorst*, *Petite catéchèse*, 31–51. Наслови тих беседа су састављени од њихових карактеристичних делова, уз назнаку у који дан их треба читати. *Auvray*, *Introduction*, LVI–LVIII. *Ракићевић*, *Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10])*, 183.

¹⁹ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 116а, стр. 393, српски текст, стр. 51. Уп. *Ракићевић*, *Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10])*, 204, 197, нап. 93.

²⁰ *Ракићевић*, *Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10])*, 203.

²¹ *Јухас-Георгиевска*, *Књижевни рад Светог Саве*, 63; *Ракићевић*, *Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10])*, 181.

²² *Ракићевић*, *Заповести Светог Саве*, 298. В. и: *Ракићевић*, *Шта је читао Свети Сава*, 15; *Ракићевић*, *Питање рашчитавања*, 453; *Ракићевић*, *Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10])*, 182, нап. 26.

²³ *Добротољубие IV (Предисловие)*, IV.

утврђује братију у монашком настројењу и код њих буди на покајање и молитвену тугу и плач. У нашем раду поредићемо садржину Савине визије (*Студенички ѿиѿиик*, Слово прво [*Жиѿиѿе Свеѿоѿ Симеона*]) са Студитовом проповеди (Ѕ њѡѡлю· ѿ· њѡѡлю). Како су наша истраживања квалификовала рукопис Хиландар бр. 387 као важно упориште за утврђивање детаља у вези са Студитовим утицајем на делатност Светог Саве у Студеници,²⁴ то је неопходно да првенствено користимо овај рукопис за разрешавање питања о изостанку одређених поука. Као што смо већ нагласили, изостају неке од Студитових поука, које је Свети Сава упадљиво изоставио док је користио његову *Малу кайѿихезу* 56, чији је наслов: „У недељу, прве недеље [Васкршњег поста], О [томе] да се не присиљавамо протезати се ка Богу подвигом и како да хранимо душу духовним сазрцањима.“

Управо у рукопису *Хиландар* 387 налази се српскословенски препис Студитове беседе који је временски најближи животу Светога Саве и његовом раду у Хиландару и Студеници.²⁵ Реч је о рукопису српске редакције, рашког правописа,²⁶ из друге четвртине 13. века.²⁷ Дакле, због извесне везе овог преписа са делатношћу Светога Саве у Студеници користићемо првенствено овај препис за наше истраживање, док ћемо у напоменама, али само минимално, коментарисати разлике које постоје у беседи *Ѕ њѡѡлю· ѿ· њѡѡлю* из рукописа *Хиландар* 387 и у другим рукописима који су хронолошки и територијално најближи њему.²⁸

²⁴ *Ракићевић*, Настанак завршног дела Савиног Житија Светог Симеона у светлу хиландарског рукописа број 387, 17.

²⁵ Не можемо отклонити ни претпоставку Д. Бојовића да је рукопис *Хиландар* 387, који је нешто каснији од *Жиѿиѿе Свеѿоѿа Симеона*, настао по жељи Светога Саве. *Ракићевић*, Настанак завршног дела Савиног Житија Светог Симеона у светлу хиландарског рукописа број 387, 17, нап. 75. Види: *Бојовић*, Истраживања српске рецепције светоотачке књижевности, 30.

²⁶ *Бојдановић*, Каталог ћирилских рукописа Хиландара, 152. О филолошким особинама рукописа види: *Шѿављанин-Ђорђевић*, Присуство групе лу, 103–104. Специфичности које се у њему појављују, у рукописима 12. и 13. века одлика су писара пореклом из рашког, зетског и хумског подручја. В. *Шѿављанин-Ђорђевић*, Присуство групе лу, 101–108; *исѿа*, Прилог проучавању групе лу, 531–534. В. *Ракићевић*, Питање рашчитавња, 455–456. *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [Ѕ 10]), 188, нап. 56.

²⁷ У другом, нештампаном, каталогу монаха Саве Хиландарца овај рукопис носи ознаку Sa 231. Cf. *Sava Chilandarec*, Rukopisy. У каталогу Димитрија Богдановића пишу ознаке Sa 231 и T 167. *Бојдановић*, Каталог ћирилских рукописа Хиландара, 152.

²⁸ То су два рукописа с краја 13. или с почетка 14. века. Први је: Дечани 87 (о њему види: *Бојдановић и др.*, Опис ћирилских рукописних књига Манастира Дечани, 349). Други је: ХАЗУ IV d 4. Код овог преписа српскословенски превод беседа одговара рукопису Хиландар 387. *Моѿин*, *Ѕирилски rukopisi*, 214–217. Тај спис (који је погрешно назван *Триод ѿосни*) карактеристичан је по томе што садржи већи број великописних беседа у односу на већину јелинских рукописа са *Малим кайѿихезама*, *Иѿенко*, Огласительные поучения Феодора Студита, 167; *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [Ѕ 10]), 188, нап. 59. Хиландар 387, Дечани 87 и ХАЗУ IV d 4 најстарији су јужнословенски списи Студитових поука од свега неколико које имају *Мале кайѿихезе*. *Иѿенко*, Огласительные поучения Феодора Студита, 166. В. *Ракићевић Т.*, Питање рашчитавња, 455.

Како бисмо најтачније омеђили проблем коме је посвећен овај рад, то стављамо други део *Сѣудийѣове беседе Ђь недѣлю ѿ недѣлк* упоредо са завршним делом *Жийија Свейѣи Симеона*, тј. са Савином есхатолошком визијом:

<p>Поученије Теодора Сѣудийѣа</p> <p>Проповед у прву недељу Васкршњег поста (<i>Мала кайихеза</i> 56). Рукопис Хиландар 387, листови 2206–2236</p>	<p>Свети Сава, Сѣуденички ѿиийик</p> <p>(Слово прво [<i>Жийије Свейѣи Симеона</i>]) (ркп. IX Н 8 [Š 10]), листови 79а–117а²⁹</p>
<p>Наслов проповеди: (лист 2206)</p> <p>· Ђь недѣлю ѿ недѣлк :-~ Ѡ прѣсиль не протезати се намь къ б(ог)оу поспѣшьствомь и како питати д(оу)шоу д(оу)ховьными зрянми :-~</p>	<p>Наслов <i>Слова ѿрвої</i>: (лист 79а)</p> <p>Слово ѿ о наслѣдовани с(в)ет(а)го монастира сего. пр[ѣ]п[о]д[о]б[ь]нымь о(т)цель нашимь и хтиторомь. г(осподи)номь сїмеономь. и о житїи его каково быс(т)ь пред[ѣ] б(о)гомь и чл(овѣ)кы. [...]</p>
<p>Завршетак првог дела беседе и парафраза псалма: (лист 222а)</p> <p>[...] и здрѣнїи³⁰ д(оу)ховьными да³¹ питаємь д(оу)шоу. не такоже по днроу в' немь же ест[ь] соуѣтство. судѣшение. немошь³². и горесть. нь въ нихъ же есть, сладошь и веселие. *поменуохъ б(о)га р[е]те и възвеселих[ь] се.³³</p>	<p>Завршетак описа Немањиног живота и парафраза псалма: (листови 115б–116а)</p> <p>[...] възирающе на подвигы и житїа сего прѣбл(а)женнаго о(т)ца нашего въ них[ь] же ес(т)ь сладость и в(е)селїе. *поминающе б(о)га в(е)селеще с(е).³⁴</p>

²⁹ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, листови 79а–117а, стр. 319–395; српски текст, стр. 29–51. Уп. *Ракићевић*, Питање рашчитавања..., 451–469; *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у *Кийиорском жиийију Тийика* Манастира Студенице, 179–208; *Ракићевић*, Настанак завршног дела Савиног Житија Светог Симеона у светлу хиландарског рукописа број 387, 7–18. Поменути резултати коришћени су за израду најновијег превода *Сѣуденичкої ѿиийика*. Види о томе: *Анђелковић*, Студенички типик Светог Саве, 17–18, нап. 17–19. Према њеном преводу наводимо *Сѣуденички ѿиийик*.

³⁰ Дечани 87, л. 41а: здрѣнїи; ХАЗУ IV d 4, л. 57а: здрѣнїиць

³¹ Ове речи нема у ХАЗУ IV d 4, л. 57а.

³² Испред ове речи у ХАЗУ IV d 4, л. 57а налази се везник џ.

³³ Од звездице доведе је парафраза Пс 77: 3 (76: 4).

³⁴ „Од звездице доведе, упореди Пс 77: 3 (76: 4),“ Свети Сава, Студенички типик, 50, нап. 120.

<p>Есхатолошка визија: (лист 222а)</p> <p>*на б(о)зѣ оумь нашъ оубо³⁵ на нев(е)сннихъ видѣнехъ· на красотахъ раискихъ· на обитѣлехъ вѣчныхъ· на аныг(е)лскихъ ликъствахъ³⁶ на онамо³⁷ жити гдѣ ли како ли соутъ д(оу)ше н(ы)нѣ³⁸ праведныхъ же и грѣшныхъ· како явленіе всакаго³⁹ б(о)га и сп(а)са н(а)шего *вздеть и(соу)с(а) х(ри)ста⁴⁰ въ немъ же по свещеному слову боудеть⁴¹· нев(е)са⁴² гласеще прѣидоуть· сътихне⁴³ же ражданаеміе⁴⁴ раздроушетъ се⁴⁵ земля же и таже *сзѣтъ на нѣи н⁴⁶ дѣла съжегоуть се· таже како хоцетъ *каже д(оу)ша⁴⁷ съврстное тѣло приети· какво ли же зъборище оно сот[ъ] адама до скончания множество чловѣ[ъ]тско· какво х(р)и(с)тово⁴⁸ страшное пате⁴⁹ слоуница</p>	<p>Есхатолошка визија: (листови 116а–117а)</p> <p>На б(о)зѣ оубо оумь нашъ да боудетъ· на н(е)в(е)сѣхъ въ видѣни· на красотах[ъ] раиских[ъ]· на обитѣлех[ъ] вѣчных[ъ]· на агг(е)льскихъ(ь) ликѣствованіи· на онамо жити· гдѣ ли како ли соут(ь) д(оу)ше праведных[ъ]· или грѣшных[ъ]· како явленіе· великаго б(о)га и сп(а)са нашего ис(оуса) х(ри)ста· боудеть· о немъ же просвѣщеному слово· *н(е)в(е)са гласеще прѣидоуть· въздоуси съжеголи раз[ъ] дрѣшетъ се· земля и таже сзѣт(ь) на нен и дѣла сзжегѣтъ се⁵⁰</p> <p>Тоу же како хоцетъ кажде д(оу)ша съврѣ[с]тно тѣло пріети· какво ли зъборище оно, сот[ъ] адама до скончаніа· множ[ъ]ство чл(овѣ)тско· какво х(р)и(с)тово страшное,</p>
---	---

³⁵ Дечани 87, л. 41а има другачији ред речи: на б(о)зѣ оубо оумь нашъ. ХАЗУ IV d 4, л. 57а нема оубо: на б(о)зѣ оумь нашъ

³⁶ ХАЗУ IV d 4, л. 57а: ликъствихъ

³⁷ ХАЗУ IV d 4, л. 57а: онамо

³⁸ Дечани 87, л. 41б, и ХАЗУ IV d 4, л. 57а: н(ы)ни

³⁹ Реч всакаго је писарева грешка. Треба великаго. На истом месту је реч великаго: Дечани 87, л. 41б и ХАЗУ IV d 4, л. 57а.

⁴⁰ Дечани 87, л. 41б и ХАЗУ IV d 4, л. 57а: нешто другачији ред речи: и(соу)с(а) х(ри)ста въздетъ

⁴¹ Овог глагола нема на том месту у Дечани 87, л. 41б и у ХАЗУ IV d 4, л. 57а.

⁴² На овом месту у Дечани 87, л. 41б: на нев(е)са

⁴³ Дечани 87, л. 41б грешком написано: сътихне. Друга могућност јесте да је заправо реч о коришћењу ижице место слова и. Али, на потпуно истоветан начин је овде слово у исписано као и на другим местима у рукопису, те смо пре на становишту да је грешка у питању, ХАЗУ IV d 4, л. 57а: стихни

⁴⁴ Дечани 87, л. 41б на овом месту: съжиданіе. ХАЗУ IV d 4, л. 57а: съжиданіе.

⁴⁵ ХАЗУ IV d 4, л. 57а: растуъ се

⁴⁶ Дечани 87, л. 41б има исти ред речи, али нема везника и на крају означеног дела. ХАЗУ IV d 4, л. 57а другачији ред речи: соутъ на нен

⁴⁷ Уместо каже д(оу)ша, у Дечани 41б на овом месту пише само д(оу)ша (изостављено: каже), а у ХАЗУ IV d 4, л. 57а на овом месту пише само кажде (изостављено: д(оу)ша).

⁴⁸ ХАЗУ IV d 4, л. 57а: въ х(р)и(с)тово

⁴⁹ Дечани 87, л. 42а и у ХАЗУ IV d 4, л. 57а: и пате

⁵⁰ „Од звездиче доведе, према: 2Пт 3: 10.“ Свети Сава, Студенички типик, 51, нап. 121.

<p>здрѣноиѣ лице· каковь ли ѿговѣ⁵¹ глас(ь) слышишь· въ коньциноу· что поставленіе боудеть· праведными приимлющими (въ)⁵² ц(а)р(ь)ство неб(е)сноиѣ· и грѣшникомъ ѿт[ь]снлаи(ци)мъ⁵³ въ вѣчноую мюукю· снѣ намъ п[о]добаетъ брат[н]иѣ· печаловати и помышлати· въ⁵⁴ снхъ жити јако вънѣ мира соущимъ· *јако житиѣ на неб(е)сѣхъ имоуцимъ.⁵⁵</p>	<p>и пате сл(ьнь)ца здрѣноиѣ лице· *каков' ли еговь глас(ь) слышишь· праведными ли прїемоуша въ ц(а)р(ь)ство неб(е)сноиѣ· или грѣшникомъ ѿт[ь]снлаи(ци)мъ въ вѣчноую мюукю.⁵⁶ Сїа намъ п[о]добаетъ любима братїе моа печаловати и помышлати· въ снхъ жити јако вънѣ мира соущимъ· *јако житїе на неб(е)сѣх(ь) имоуцимїе⁵⁷</p>
<p>Одредбе о туђиновању, покајању, плачу и просвећењу: (листови 223а–223б)</p> <p>ничтоже⁵⁸ оубице къ по плъти живоуцимъ· ѿ нихъ же естъ оумилати⁵⁹ се и слъзити и просвѣщати се· снѣ (...)⁶⁰</p>	<p>Овде је Свети Сава приметно изоставио Студитове поуке</p>
<p>(лист 223б)</p> <p>житиѣ мирно прѣбывати· и надеждоу имѣти· б[о]у[д]оуцихъ вѣчныхъ бл(а)гихъ приобрѣсти· ѿ х(ри)ст(т)ѣ и(соу)сѣ г(о)п(о)д(и)н(а)ш(е)мъ мюуже сл[а]ва *съ ѿт(ь)цемъ и с(ь)номъ·⁶¹</p>	<p>(лист 117а)</p> <p>сїе житїе мирно прѣбывающе· надеждоу имоуше б[о]ж(ь)ст(в)ен(ь)хъ вѣчныхъ бл(а)гъ приобрѣсти· ѿ х(рист)ѣ и(соу)сѣ г(оспод)и нашемъ ходатаиствомъ прѣс(в)етые вл[а]д[ы]ч[н]ице наше б(о)городице и бл(а)г(о)дѣтелинице· и м(о)л(н)твами прѣподобнаго и бл(а)женнаго ѿ(т)ца нашего и хтитора г[оспо]д[н]на сїмеона·</p>

⁵¹ ХАЗУ IV d 4, л. 57а на овом месту има други део речи избрисан. Реконструкција рађена на основу минималног остатка трага пера и према друга два преписа: ѿговѣ).

⁵² Реконструкција урађена према избледелом трагу мастила. На истом месту у Дечани 87, л. 42а постоји исти предлог, док га у У ХАЗУ IV d 4, л. 57а нема.

⁵³ Грешка писара, треба ѿт[ь]снлаицимъ (у складу са претходном синтагмом: праведными приимлющими). На истом месту Дечани 87, л. 42а: ѿт[ь]снлаицимъ; ХАЗУ IV d 4, л. 57а: ѿт[ь]снлаи(ци)мъ

⁵⁴ Испред предлога у Дечани 87, л. 42а и у ХАЗУ IV d 4, л. 57а налази се везик и.

⁵⁵ Од звездице доведе, ова реченица недостаје у рукопису ХАЗУ IV d 4, л. 57а.

⁵⁶ „Од звездице доведе, упореди: Јн 5: 28–29.“ Свети Сава, Студенички типик, 51, нап. 122.

⁵⁷ „Од звездице доведе, према: Фил 3: 20.“ Свети Сава, Студенички типик, 51, нап. 123.

⁵⁸ Испред ове речи у Дечани 87, л. 42а и у ХАЗУ IV d 4, л. 57а, налази се везик и.

⁵⁹ Дечани 87, л. 42б и ХАЗУ IV d 4, л. 57а: оумилати

⁶⁰ По траговима мастила и потезима пера може се закључити да је овде било исписано ю. Пошто је у питању грешка писара, претпостављамо да је зато избрисано. На овом месту у Дечани 87, л. 42б и у ХАЗУ IV d 4, л. 57а нема никаквог текста, односно текст је континуиран.

⁶¹ Од звездице доведе у Дечани 87, л. 42б: въ вѣкы млин(ь): Од звездице доведе у ХАЗУ IV d 4, л. 57а: съ ѿт(ь)цемъ и с(ь)номъ и с(в)т(н)мъ (доух)омъ· и н(ь)на и пр(н)сно: У рукопису Хиландар 387 возглас

Ради поређења, у напмени дајемо и јелински текст⁶² друге половине *Мале катихезе* 56, под насловом „Τῆ Κυριακῆ τῆς Α' ἑβδομάδος.“⁶³ Та беседа, која је написана закључно са 842. годином,⁶⁴ у јелинским рукописима средњевизантијског периода има сличан наслов:

„Κατήχησις ΝС' (56), Τῆ Κυριακῆ τῆς Α' ἑβδομάδος,⁶⁵ Περὶ τοῦ μὴ ὑπὲρ δύναμιν ἐκτείνεσθαι ἡμᾶς ἐν τοῖς κατὰ Θεὸν σπουδάσμασι καὶ τοῦ διατρέφειν τὴν ψυχὴν

почиње после „в[о]доуцихъ вѣчныхъ вл(а)гнхъ прнвбрѣстн. ѿ х(рн)с(т)ѣ н(с)ѡсѣ г(оспод)н н(а)шеѡмъ“ („бу-дућа вечна блага стећи у Христу Исусу Господу нашем“). После тога треба да дође „κιοιουζε с(α)в(α) κ(α) с(α) ωτ[ε]μѡмъ н (н)иѡмъ.“ („коме [нека је] слава, [заједно] са Оцем и Сином.“) У овом рукопису је очигледна омашка писара јер уместо „и Светим Духом“, омашком је поново написано „и Сином“, тј. Христом Исусом. Поновљено је име Сина (Христа), док се Дух Свети не помиње. *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 202. Јелински текст потврђује да је овде омашка: „ὡ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.“ Θεοδώρου Στουδίτου, Μικρὰ κατήχησις, 154.

⁶² „...«Εμνήσθη τὸ Θεοῦ, φησί, καὶ εὐφράνθη» (Ψαλμ. ος' 3). Ἐπὶ Θεὸν οὖν ὁ νοῦς ἡμῶν, ἐπὶ τὰ οὐράνια θεάματα, ἐπὶ τὰ κάλλη τοῦ παραδείσου, ἐπὶ τὰς μονὰς τὰς αἰδίου, ἐπὶ τὰς ἀγγελικὰς χοροστασίας, ἐπὶ τὴν ἐκείσε διαγωγὴν, ποῦ ποτὲ εἰσὶν αἱ ψυχαὶ νῦν τῶν τε δικαίων καὶ ἁμαρτωλῶν, πῶς ἡ ἐπιφάνεια τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενήσεται, «ἐν ἧ», κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον, «οὐρανοὶ ροιζήδον παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, γῆ δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαίησεται» (В' Петр. γ' 10)· εἶτα, πῶς μέλλει ἐκάστη ψυχὴ τὸ συζυγὲς σῶμα ἀναλαμβάνειν. Ποταπὴ ἡ συναγωγὴ ἐκείνη ἢ ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι συντελείας πολυάνθρωπος, πηλίκον τὸ τοῦ Χριστοῦ φοβερὸν καὶ ὑπὲρ ἡλίου αὐγὴν πρόσωπον, ποταπῆς αὐτοῦ φωνῆς ἀκούσωμεν· τέλος, τίς ἡ ἀποκατάστασις τῶν τε δικαίων προσλαμβανομένων εἰς βασιλείαν οὐρανῶν καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀποπεμπομένων εἰς τὰς αἰώνιους τιμωρίας. Ταῦτα ἡμᾶς προσήκει, ἀδελφοί, μερμῶν καὶ λογιζέσθαι, καὶ ἐν τούτοις ἀναστρέφεσθαι ὡς ἔξω κόσμου ὄντας, ὡς τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ἔχοντας καὶ οὐδὲν κοινὸν πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα ζῶντας· ἐν οἷς ἔστι κατανώσσεσθαι καὶ δακρύειν καὶ φωτίζεσθαι, τὴν τε ἐντεῦθεν ζωὴν εἰρηνικὴν διάγειν, καὶ ἐλπίδα ἔχειν τῶν μελλόντων αἰώνιων ἀγαθῶν ἐπιτεῦξασθαι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὡ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.“ Θεοδώρου Στουδίτου, Μικρὰ κατήχησις, 153–154.

⁶³ Ову беседу смо навели према издању архимандрита Никодима Скретаса: Θεοδώρου Στουδίτου, Μικρὰ κατήχησις (стр. 152–154). Он ју је приредио према париском издању из 1891. године: Theodori Studitis Praepositi *Parva catechesis* (стр. 202–203, редови 21–42). За париско издање коришћен је јелински рукопис средњевизантијског периода Parisinus gr. 1018 (почетак 10. века). Париско издање, поред јелинског, садржи и латински текст, који је овде доспео из лионског издања из 1677. године: Theodori Studitae *Sermones catechetici* (*Мала катихеза* 56 је на месту 839f–839g). Из овог издања (Sancti Theodori Studitae, *Sermones catechetici*, Bibliotheca Veterum Patrum) 134 *Мале катихезе* доспевају у: *Patrologia Graeca*, али само у преводу на латински (Theodori Studitae, *Sermo LVI*, PG 99. *Мала катихеза* 56 јесте на месту 584c–585a).

⁶⁴ В. *Ищенко*, Огласительные поучения Феодора Студита, 160–161. Књигу малих поука и три књиге великих поука, убрзо по упокојењу Преподобног Теодора, приредио је Навкратије или Николај Студит. В. исто, 161. В. *Ракићевић*, Питање рашчитавања, 454. *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 184, нап. 39.

⁶⁵ Једино у два нама позната случаја у јелинским преписима катихеза има другачије указани дан за читање. У рукопису Ambr. gr. С 02, лист 47r (крај 9. века) омашком стоји да је катихеза изговорена „у недељу друге седмице (Велике четрдесетнице)“: „Τῆ Κυριακῆ τῆς Β' ἑβδομάδος.“ (лист 47r). Омашку открива наслов следеће катихезе: „Τῆ Δευτέρᾳ τῆς Β' ἑβδομάδος.“ (У понедељак друге седмице [лист 48r]). У једном препису Ambr. gr. Е 101 sup., лист 122r (12. век) ова катихеза има други наслов што представља изузетак: „Τῆ Παρασκευῆ τῆς Α' ἑβδομάδος. Κατήχησις Ε'“ („У петак прве седмице: Катихеза пета“). *Ракићевић*, Питање рашчитавања, 455; *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 187, нап. 42.

ἐν τοῖς πνευματικοῖς θεωρήμασιν.⁶⁶ („Катихеза 56, У недељу прве седмице. О томе да се не упуштамо у подвиге по Богу који су изнад наших моћи и да [треба да] хранимо душу духовним сазрцањима.”)⁶⁷

Као што се да види из упоређивања, у Савином тексту недостаје одређено место из друге половине Студитове катихезе, која му је била узор. Остали елементи су задржани. Недостајући редови гласе:

„[...] ничтоже общѣ къ по плѣти живоушнѣ. ѿт[ъ] ныхъ же кѣтъ оуднлати се | и слѣзти и просвѣщати се.“ („[...] ништа заједничко [да немамо] са онима који по телу живе. Од ових [помисли] покајање је и плакање и просвећење.”)⁶⁸

Наведено место одговара старом јелинском зборнику:

„[...] καὶ οὐδὲν κοινὸν πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα ζῶντας· ἐν οἷς ἔστι κατανύσσεσθαι καὶ δακρῦεῖν καὶ φωτίζεσθαι, [...]“⁶⁹ („[...] и немамо ништа заједничко са онима који по телу живе. Од тога се задобија покајање, плач и просветљење, [...]“)

Ово Студитово место, које изостаје код Светог Саве, надовезује се на есхатолошку визију. Оно наглашава разлику монаха у односу на друге људе (*они који њо шѣлу живе*). Овде се препоручује монашко покајање и плач (који је у тесној вези са покајањем) као нешто што треба да буде природан исход претходног сазрцања и уживљавања у есхатолошку визију. Напоследку се истиче духовно просветљење. Стога се може поставити питање: Ако поменута духовна осећања треба да буду производ претходне есхатолошке визије, зашто поуке о њима недостају?

⁶⁶ Θεοδώρου Στουδίτου, Μικρὰ κατήχησις, 153. Упоредено са: Paris. gr. 1018, лист. 136v–138r (почетак 10. века); Ambr. gr. C 02, лист. 47r–48r (крај 9. века); Ottob. gr. 251, лист. 37v–38r (почетак 10. века); ГИМ, Син. гр. 374 (Влад. 205), лист. 134a–135a (почетак 11. века); ГИМ, Син. гр. 375 (Влад. 206), лист. 826–836 (друга половина 11. века); Ambr. gr. E 101 sup., лист. 121r–122a (12. век); Marciana Gr. II, 40, лист 12r–13r (12. век). Изузетну захвалност за рашчитавање детаља у набројаним јелинским преписима дугујемо Др Кости Симићу.

⁶⁷ Латински превод овог наслова има додаток испред: „Недеља најважнији дан у седмици!”, те гласи: „Sermo LVII”: „Dominica primae hebdomadis. Ne supra vires in divinis studiis nitamur, ac spiritalibus animum spectaculis pascamus”. Из латинског издања из 1677. године (Theodori Studitae Sermones catechetici, 839f–839g) овај текст је ушао у Patrologia Graeca 99 (584c–585a). *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Ктиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 184, нап. 43.

⁶⁸ Хиландар 387, лист 223a–223b.

⁶⁹ Θεοδώρου Στουδίτου, Μικρὰ κατήχησις, 154. Упоредено са преписима овог места почев од најстаријег Ambr. gr. C 02, лист 48r, те осталих: Paris. gr. 1018, лист 38r; Ottob. gr. 251, лист 38r; ГИМ, Син. гр. 374 (Влад. 205), лист 135a; ГИМ, Син. гр. 375 (Влад. 206), лист 83a; Ambr. gr. E 101 sup., лист. 121v–122r; Marciana Gr. II, 40, лист 12v). Најстарији од набројаних преписа Ambr. gr. C 02 датован

Чињенице да је *Прво слово Студеничкој тишици* Сава написао као штиво за сопствену монашку заједницу⁷⁰ и да је дело у манастиру обавезно читано (о чему сведоче: уводна формула: „Оче, благослови!“⁷¹ одредбе у 43. глави,⁷² као и запис преписивача),⁷³ знатно појачавају упитаност – зашто је архимандрит Сава лишио студеничке монахе једног дела квалитетних одредби за монашки живот?

Да бисмо открили разлоге овог изостављања морамо истражити колико оне одговарају духовном настројењу и монашкој идеологији студеничког братства Светог Саве. Детаље о *задобивању њросвећења* и *њросвейћења* нећемо посебно тражити јер се они већ налазе у Савиној есхатолошкој визији коју смо навели. Читав његов контекст тиче се духовног *њросвећења*:

„У Богу, дакле, ум наш нека буде, у небеским виђењима, у красотама рајским, у обитељима вечним, у ангелским хоровима, у онамошњем животу. [...] Ово нам приличи, љубљена братијо моја, бринути и помишљати, у овом живети, јер смо ван света, *јер живот на | небесима имамо [...]“⁷⁴

Монашка духовност која говори о небеским виђењима (небесѣхъ вѣ видѣни), тј. сазрцањима, красотама рајским (красотахъ рајскихъ) и о онамошњем, тј. оностраном животу (оноако жити) испуњава сву Савину есхатолошку визију. Таква духовност је заповеђена у Студеници: „Ово нам приличи, љубљена братијо моја, бринути и помишљати, у овом живети [...]“ (ѿа намъ подобаетъ любили братѣ моа печаловати и помышлати. вѣ сиѣ жити [...]).

Разлика у односу на светско је константована чињеница: „[...] јер смо ван света, јер живот на небесима имамо [...]“ ([...] јако вѣнѣ мѣра соудѣмъ. јако житѣ на неб(е)сѣх(ъ) и млоушнѣ [...]).

је у крај 9. века, док су остали из периода од почетка 10. до 12. века. *Ракићевић Т.*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Ктиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 191.

⁷⁰ Уп. *Кашанин*, Свети Сава, Српска књижевност у средњем веку, 128. И језичким показатељима се осведочава студеничка монашка заједница као она којој је дело намењено, па отуда имамо приповедање у 1. л. мн, као и коришћење личних и присвојних заменица 1. л. јд. и 1. л. мн. (нпр. отац *наш* и ктитор, љубљена братијо *моја*, *наш* свети манастир *овај*...). Уп. Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 836, стр. 328; српски текст, стр. 31; исто, српскословенски текст, лист 1166, стр. 394; српски текст, стр. 51; исто, српскословенски текст, лист 79а, стр. 319; српски текст, стр. 29.

⁷¹ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 79а, стр. 319; српски текст, стр. 29; *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Ктиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 181.

⁷² Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, листови 706–71а, стр. 536–537, српски текст, стр. 101.

⁷³ Аверкијев запис на крају преписа. Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 71а, стр. 539, српски текст, стр. 102.

⁷⁴ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, листови 1156–117а, стр. 392–395; српски текст, стр. 50–51. „Од звезде доведе, према: Фил. 3: 20.“ Свети Сава, Студенички типик, 51, нап. 123.

Такво одвајање од света има упориште у монашком учењу, о чему сведоче и старе молитве на монашењу, као што је нпр. *ἱρεῖα* („Εὐχή γ' τοῦ σχήματος.“)⁷⁵ и *шестиа молиѿва схиме* („Εὐχή ζ' τοῦ σχήματος.“)⁷⁶ у *Барберинијевом молиѿвослову*. Ставови о остављању светског умовања и светских ствари, те стицању духовног умовања и просветљења, покајања и суза, остали су наглашени у молитвама на монашењу до данас, о чему, између осталог, имамо потврду у данашњем чину одевања „ресе и камилавке“⁷⁷, у чину „мале схиме или мандије“⁷⁸, у молитвама *Велике схиме*⁷⁹ и *сѿиѿхирама ѿдобним* овог чина када монах обећава да следује „ово Анђелско живљење...“⁸⁰ док је његова дружина света, што се види у питању: „Што си дошао, брате, припадајући Светом жртвенику и Светој дружини (*Συνοδία*) овој?“⁸¹ Такође се у поукама⁸² и молитвама⁸³ за новодошавшег истиче одвајање од светског као нужни чинилац саображења новодошавшег монашкој заједници и, како би Сава рекао, „онамошњем животу“.

Такође, као веома битан чинилац разумевања монашких заповести и Савиног специфичног структурирања преузете Студитове есхатолошке визије намећу се Студитове *Кайѿхезе* и *Лестѿвица* Јована Лествичника, које су неодвојиви део монашких поука. У Слову 4 *Сѿуденичкој*⁸⁴ и *Хиландарској ѿиѿиѿи*⁸⁵ говори се о редовним читањима отачке литературе. Реч је о читањима дела Теодора Студита и других светих отаца које су вршили настојатељ (игуман) или, у његовом одсуству, економ или еклисијарх.

⁷⁵ Молитва бр. 260. *Leucologio Barberini Gr. 336*, стр. 286; Евхологий, Барберини Gr. 336, стр. 446.

⁷⁶ Молитва бр. 263. *Leucologio Barberini Gr. 336*, стр. 290; Евхологий, Барберини Gr. 336, стр. 448.

⁷⁷ Велики молитвослов, 162.

⁷⁸ Велики молитвослов, 167. Атанасије Јевтић доноси чин *Мале схиме* у преводу оца Јустина (очигледно са словенског, приближно јелинском [Εὐχολόγιον τὸ Μέλγα, Атина 1970]). Атанасије у *Молиѿвослову* изоставља материјал из *Велике схиме* јер тај чин после овог наводи у потпуности. Види: Велики молитвослов, 163, нап. 4.

⁷⁹ Атанасије Јевтић је овај чин превео са јелинског (Εὐχολόγιον τὸ Μέλγα, Венеција 1869; преиздан одобрењем Св. Синода Јеладске Цркве, Атина 1899; такође 1970, „Астѿр“, Атина, стр. 199–219). Види: Велики молитвослов, 173, нап. 24.

⁸⁰ Велики молитвослов, 177.

⁸¹ Велики молитвослов, 178. „Грчки израз *Συνοδία* значи: *Саѿуѿиѿници*, што казује да Монаси, као и сви прави хришћани, попут Праоца Авраама и других Светих (в. Јевр. гл. 11), доживљавају земаљски живот *есхаѿолошки усмерен*, као пут ка Земљи Обећаној=Царству Небеском. У томе је *Мученички еѿос* и карактер Монаштва у Цркви (а не као социјални, активистички...).“ Велики молитвослов, 178, нап. 26.

⁸² Велики молитвослов, 179, 180.

⁸³ Велики молитвослов, 185, 186.

⁸⁴ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 2а, стр. 399; српски текст, стр. 54. Види и Главу 9. Исто, српскословенски текст, листови 176, стр. 430; српски текст, стр. 65. Упореди: *Gautier*, *Typicon de la Théotokos Évergétis*, 34, fn 28.

⁸⁵ Свети Сава, Хиландарски типик, српскословенски текст, лист 7г, ред 31–32, стр. 9; српски текст, стр. 61. Исто, српскословенски текст, лист 13в, ред 22–23, стр. 19; српски текст, стр. 67. Упореди: *Gautier*, *Typicon de la Théotokos Évergétis*, 34, fn 28.

Наиме, читања катихеза Теодора Студита била су предвиђена у Великом посту⁸⁶ почев од среде прве седмице Великог Поста, и то после Првог часа, затим недељом, средом и петком. Од значаја је податак да рукопис *Хиландар 387*, који кореспондира са једним делом *Сѣуденичкој ѿиѿику*, има распоређене Студитове беседе за читање током целе године. Уз претходно ваља напоменути да се као светоотачка литература читао Јован Лествичник за Први час, док су се за остале часове читали други оци.⁸⁷

Осведочена навођења Студитових и Лествичникових поука у Савином *Сѣуденичком*⁸⁸ и *Хиландарском ѿиѿику*⁸⁹ потврђују њихову прихваћеност у духовним традицијама којима припада Свети Сава Српски, па самим тим се и питања туђиновања, плача и покајања разумевају као тековине духовне традиције које су контекстуализоване типиком за потребе студеничког братства.

Одвајање од света, покајање и плач у *Хиландарском* и *Сѣуденичком ѿиѿику*

Евергеѿидски ѿиѿиик као заједнички предложак *Хиландарској* и *Сѣуденичкој ѿиѿику* и истоврсна светоотачка литература чији су делови инкорпорирани у текстове ова два типика, допринели су појави истоветних и међусобно кореспондирајућих поука и идеја које је Свети Сава прилагодио специфичном дискурсу типика и њиховој употреби.⁹⁰

Хиландарски ѿиѿиик у свом уводном делу истиче значај одвајања од света:

„[...] да течемо ка ономе који је рекао: [...] ’Ко љуби оца или матер више него мене, није мене достојан. Ко љуби жену или децу или њиве или имања више него мене, није мене достојан.’⁹¹ Ово слушајући треба све остављати...“⁹²

⁸⁶ Види у *Синаксару Евергеѿидској ѿиѿику* у: *Дмитријевскій*, Описаніе литургическихъ рукописей, стр. 512, редови 7–12.

⁸⁷ Види: *Дмитријевскій*, нав. дело, од стране 516, ред 32 до стране 517, ред 2; *Gautier*, *Turicon de la Théotokos Évergétis*, 20, fn 12; *Анђелковић*, Студенички типик Светог Саве, 13.

⁸⁸ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, листови 15а, стр. 425; српски текст, стр. 63. Види и Главу 9. Наводи су према: *Лествица*², *Поука IV*. Упореди: *Свети Јован Лествичник*, *Лествица*², прев. *Д. Бојановић*, стр. 35, 37. (PG 88, 681В, 705С). О навођењу Лествичника и Теодора Студита у оквиру *Сѣуденичкој ѿиѿику*, уп. *Анђелковић*, Регистар библијских, богослужбених и светоотачких навода и упоредних места, 312–313.

⁸⁹ Свети Сава, *Хиландарски типик*, српскословенски текст, лист 15г, редови 9–12, стр. 11; српски текст, стр. 62.

⁹⁰ Околности превођења и прераде Евергетидског типика и даље су централни предмет научних истраживања. Види: *Савић*, В., Српски превод „Евергетидског синаксара“ у два синајска рукописа, 210–212.

⁹¹ Мт. 10, 37; 19, 27; Мк. 10, 29.

⁹² Свети Сава, *Хиландарски типик*, српскословенски текст, лист 1v, стр. 3 редови 27–32; српски текст, стр. 55. (Слово 1).

„Они који га траже (Христа – прим. аутора) [...] *остѣавивши све шѣо је у свейу*,⁹³ говорећи један другоме: ’Ко воли свет и што је у свету, непријатељем Божјим назива се...“⁹⁴

„... отац наш Симеон монах [...] покренут Духом, чувши преслатки глас који говори: ’Ко не остави све и за мноме иде, није мене достојан’,⁹⁵ царство свога отечества оставивши и све што је на земљи, и *йобеѣавши из свейѣа који заробљава душу*...“⁹⁶

Студенички ѣийик у првом слову посебно наглашава Немањино друго повлачење. Пошто је као монах провео у Студеници нешто мање од две године, „зажеле на виши степен духовни узићи, видевши [како] Свето Писмо каже: ’Уклоните се од места својих и рођења свог, јер ниједан пророк у отачаству свом није примљен.’⁹⁷ Зато и богољубиви господин Симеон зажеле опет отуда изићи и *сѣрансѣвовайи*, да испуни собом све речено...“⁹⁸

Студенички и Хиландарски ѣийик уче да је монашење *заручење божанској и анђеоској лика*⁹⁹ и да „*свейовно у свейу [ѣреба] остѣавѣѣи*“¹⁰⁰ и не доности га са собом у манастир.

Уводни део *Хиландарској ѣийика* говори о плачу који је неодвојив од покајања:

„[...] плачимо овде да се тамо утешимо [...]“¹⁰¹ и „[...] ово је победа која побеђује цео свет“:¹⁰² вера, нада, кротост, трпљење, пост, мољење топло са сузама [...].“¹⁰³

⁹³ У свим цитатима је курзив аутора.

⁹⁴ Свети Сава, Хиландарски типик, српскословенски текст, лист 1v, стр. 3 ред 35, стр. 4 редови 16–19; српски текст, стр. 55–56. (Слово 1).

⁹⁵ Мт. 19, 29; 10, 38.

⁹⁶ Свети Сава, Хиландарски типик, српскословенски текст, лист 6r, стр. 8 ред 27, стр. 9 ред 1; српски текст, стр. 59. (Слово 2).

⁹⁷ Према: Лк. 4: 24. *Није ѣримљен* у значењу: није признат. Ово одговара Лествичниковој поуци да *ѣророк нема часѣи у своме завичају. Лесѣвица², Поука III. Лесѣвица², 28.*

⁹⁸ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, листови 95a–95b, стр. 351–352; српски текст, стр. 38–39. (Слово 1).

⁹⁹ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 62a, стр. 519; српски текст, стр. 95. (Глава 37). Исто стоји у: Свети Сава, Хиландарски типик 1995, 88. (Глава 37). „*Περὶ τῶν ἀποκερομένων, κεφ. λζ’*“. Gautier, Le Typicon de la Théotokos Évergétis, 79. У редовима 1132–1133 на овој страници пише: „... τὸν ἀραβῶνα τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ λαμβανέτωσαν σχήματος“ (... нека добију заручење божанског и анђеоског лика).

¹⁰⁰ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 19a, стр. 433; српски текст, стр. 66. (Глава 9). Исто стоји у: Свети Сава, Хиландарски типик 1995, српскословенски текст, лист 13v, стр. 20 ред 21; српски текст, стр. 68. (Глава 9).

¹⁰¹ Свети Сава, Хиландарски типик 1995, српскословенски текст, лист 4r, стр. 6 ред 2; српски текст, стр. 56 (Слово 1.).

¹⁰² 1 Јн. 4, 18–21; 5, 1–4.

¹⁰³ Свети Сава, Хиландарски типик 1995, српскословенски текст, лист 6r, стр. 6 редови 21–23; српски текст, стр. 57 (Слово 1).

Служба Светом Симеону глорификује монашки плач као особину која обезбеђује победу духа над страстима: „Потоцима, оче Симеоне, суза твојих душевне страсти омио јеси, божаствено постаде духа покојиште, преблажени.“¹⁰⁴

У *Сѣуденичком* и *Хиландарском ѿиѿику* братији се налаже покајање¹⁰⁵ и исказивање покајања гласно и у себи уз истовремено приклањање главе и колена до земље.¹⁰⁶ Налаже се обострано јавно покајање у међусобном општењу братије.¹⁰⁷ Покајањем и исповешћу долази се до исцељења од душевних страсти.¹⁰⁸ Начинима спровођења покајања, тј. исповедању, посвећена је читава 17. глава *Сѣуденичкој* и *Хиландарској ѿиѿика*.¹⁰⁹ Заповеђено је да се покајање исказује у свакодневном опхођењу са братијом.¹¹⁰

Закључак

У Првом слову *Сѣуденичкој ѿиѿика* изложен је Симеонов живот. Несвакидашње велики текст Првог слова говори нам колики је значај унутар *Тѿиѿика* добило ово житије. Управо због велике важности житија све друго у *Тѿиѿику* морало се према њему кориговати, а нарочито с обзиром на важност владарског житија и идеја изнетих у њему, било је нескладно наглашавати одређене монашке идеје на завршетку Првог слова. То посебно важи за поуке о туђиновању

¹⁰⁴ Сава Немањић, Служба Светоме Симеону, српски текст 17; српскословенски текст 179, редови 13–15.

¹⁰⁵ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 7а, стр. 409; српски текст, стр. 58. (Глава 5). Исто стоји у: Свети Сава, Хиландарски типик 1995, српскословенски текст, лист 16г, стр. 12, редови 24–31; српски текст, стр. 63. (Глава 5). „Περὶ τῆς ἁγίας λειτουργίας, καὶ τοῦ χωρὶς προτροπῆς τοῦ προεστώτος μὴ κοινωνεῖν τίνα, μὴτε πάλιν ἑαυτὸν ἠγεῖσθαι ἀκοινωνήτων χωρὶς τῆς τοῦτου εἰδήσεως, κεφ. ε’“, *Gautier*, *Typicon de la Théotokos Evergétis*, 25. У реду 182 на овој страници пише: „...δι’ ἐξαγορεύσεως δὲ καὶ μετανοίας“ (кроз исповест и покајање).

¹⁰⁶ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 16, стр. 398; српски текст, стр. 53. (Глава 4). Исто је у: Свети Сава, Хиландарски типик 1995, 60–61. (Глава 4).

¹⁰⁷ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 86, стр. 412; српски текст, стр. 59. (Глава 6). Исто стоји у: Свети Сава, Хиландарски типик, српскословенски текст, лист 17г, стр. 13 редови 22–33; српски текст, стр. 64. (Глава 6).

¹⁰⁸ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, листови 11а–13а, стр. 417–421; српски текст, стр. 61–62 (Глава 6). Исто, српскословенски текст, лист 15а, 15б, стр. 425–426; српски текст, стр. 63 (Глава 7). Исто стоји у: Свети Сава, Хиландарски типик, српскословенски текст, лист 17в, стр. 14, ред 34 до краја ове главе, лист 19в, стр. 17; српски текст, стр. 64–65. (Глава 6). Исто, српскословенски текст, лист 20г, стр. 17, ред 24 до краја ове главе, лист 20в, стр. 18; српски текст, стр. 66. (Глава 7).

¹⁰⁹ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, листови 40а–41б, стр. 475–478; српски текст, стр. 79–80 (Глава 17). Исто стоји у: Свети Сава, Хиландарски типик, српскословенски текст, листови 24г–24в, стр. 31–32; српски текст, стр. 76–77. (Глава 17). „Περὶ τοῦ τῷ προεστώτι τοῦς ἀδελφοῦς ἐξαγορεύειν, καὶ μηδένα τούτων ἄλλον ἔχειν πατέρα πνευματικόν, κάκεινψ τοῦς οἰκείους προσανατιθεῖναι λογισμοῦς, κεφ. ιε’“. *Gautier*, *Typicon de la Théotokos Evergétis*, 57. Петнаеста глава *Евергеѿицској ѿиѿика* је прилично верно преведена са јелинског на српскословенски језик, а одговара седамнаестој глави *Сѣуденичкој ѿиѿика*.

¹¹⁰ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 48б, стр. 492; српски текст, стр. 85 (Глава 23). Исто стоји у: Свети Сава, Хиландарски типик, српскословенски текст, лист 27в, стр. 36 ред 31 до краја ове главе стр. 37; српски текст, стр. 81. (Глава 23)

и плачу, које би приметно одударале на самом крају величанственог житија Симеона Немање. Иако се завршетак Првог слова *Студеничкој типичици* тиче монашке есхатологије, он се непосредно надовезује на владарско житије са његовим специфичним историјским садржајем, што је и условило прераду Студитове *Мале катихезе* 56 (предвиђену за читање у првој недељи Великог поста),¹¹¹ коју је Сава користио за завршни део *Житија Светиој Симеона*.

Свакако да великопосно расположење, које подразумева појачани покајни плач и молитвену изолацију, није потребно током целе године, док је Савина визија студеничким монасима намењена за стални подсетник и руковођење.¹¹² То јесте тачно, а „стални подсетник и руковођење“ током године управо је житије Симеона, ктитора манастира, кога ће недуго после писања житија јавно објавити као светог.¹¹³ Месечно читање житија за студеничке монахе имало је ауторитет обележавања највећег празника, а поготову „на дан помена ктиторовог“. У тренуцима радости због сазрцавања житија Преподобног Симеона „какво би пред Богом и људима“,¹¹⁴ архимандрит студенички Свети Сава није смео да дозволи инсистирање на духовним подвизима какви су, поготово, туђиновање и плач.

Управо због напред наведених разлога Свети Сава је користећи Студитову *Малу катихезу* 56, изоставио важан део:

„[...] ништа заједничко [да немамо] са онима који по телу живе. Од ових [помисли] покајање је и плакање и просвећење.“¹¹⁵

Но, изостављеним одредбама, које читаво источно монаштво одржава и поштује, никако није супротстављена духовна оријентација Светог Саве, јер су те одредбе управо њему својствене. Одредбе о туђиновању, покајању и плачу садрже се и у *Студеничком* и у *Хиландарском типичици*, али су, дакле, из есхатолошке визије којом се *Прво слово Студеничкој типичици*, одн. *Житије Светиој Симеона*, завршава, изостављене ради усаглашавања завршног дела житија са природом празновања помена ктиторовог.

¹¹¹ Беседа је редовно читана у одређени дан: „Τῆ Κυριακῆ τῆς Α' ἑβδομάδος;“, „Въ нед(ѣлю) ѿ нед(ѣлк)“, тј. „Б(ъ) нед(ѣлю) ѿ пос(та)“. Да је ово заиста читано на тај дан сведоче јелински и српско-словенски преписи те беседе, које смо обрађивали. То су рукописи: Ambrog. gr. С 02, лист 47г; Paris. gr. 1018, лист 136в; Ottob. gr. 251, лист 37в; ГИМ, Син. гр. 374 (Влад. 205), лист 133б.; ГИМ, Син. гр. 375 (Влад. 206), лист 82а; Marciana Gr. II, 40, лист 11v; Хиландар 387, лист 220б; Дечани 87, лист 40а; ХАЗУ IV d 4, лист 56б. Види о овоме: *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Ктиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 183.

¹¹² *Ракићевић*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Ктиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [§ 10]), 204.

¹¹³ О томе када је било објављивање Симеона као светог види: *Миљковић*, Житија Св. Саве као извори за историју средњовековне уметности, 129–130.

¹¹⁴ Свети Сава, Студенички типик, српскословенски текст, лист 79а, стр. 319; српски текст, стр. 29. Ово житије је текст прославног карактера. Види: *Пиривајрић С.*, Грчки цар Алексције у првим житијима Светог Симеона Немање, 161–174.

¹¹⁵ Хиландар 387, лист 223а–223б. Упореди: Θεοδώρου Στουδίτου, Μικρὰ κατήχησις, 154.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Извори – Primary Sources

Необјављени извори – Unpublished Primary Sources

- Ambr. gr. C 02: Ambrosianus gr. C 02, Veneranda Bibliotheca Ambrosiana, Milano. 47r–48r
- Ambr. gr. E 101 sup.: Ambrosianus gr. E 101 sup., Veneranda Bibliotheca Ambrosiana, Milano. 121r–122v.
- ГИМ, Син. гр. 374 (Влад. 205): ГИМ, Син. гр. 374 (Влад. 205), Синодальное собрание Государственного Исторического Музея Москвы. 1336–135a [ГИМ, Син. гр. 374 (Vlad. 205): GIM, Sin. gr. 374 (Vlad. 205), Sinodal'noe sobranie Gosudarstvennogo Istoričeskogo Muzeja Moskvy 1336–135a].
- ГИМ, Син. гр. 375 (Влад. 206): ГИМ, Син. гр. 375 (Влад. 206), Синодальное собрание Государственного Исторического Музея Москвы. 82a–83b [ГИМ, Син. гр. 375 (Vlad. 206): GIM, Sin. gr. 375 (Vlad. 206), Sinodal'noe sobranie Gosudarstvennogo Istoričeskogo Muzeja Moskvy 82a–83b].
- Marciana Gr. II, 40: Gr. II, 40, Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia. 11v–13r.
- Дечани 87, Теодор Студит, крај 13.–почетак 14. века, Рукписна збирка манастира Дечани, 40a–42b [Dečani 87: Dečani 87, Teodor Studit, kraj 13.–početak 14. veka, Rukopisna zbirka manastira Dečani, 40a–42b].
- Ottob. gr. 251: Ottobonianus gr. 251, Biblioteca Apostolica Vaticana, Roma. 37v–38r.
- Paris. gr. 1018: Parisinus gr. 1018, Bibliotheque nationale de France, Paris. 136v–138r.
- ХАЗУ IV d 4: Триод песни (крај 13.–почетак 14. века) и цветни триод (крај 14.–поч. 15. века), Загреб, Архив ХАЗУ, IV d 4 (Верковићева збирка) 566–57a [HAZU IV d 4: Triod posni (kraj 13.–poč. 14. veka) i cvetni triod (kraj 14.–početak 15. veka), Zagreb, Arhiv HAZU, IV d 4 (Verkovićeve zbirka) 566–57a].
- Хиландар 387: Поученије Теодора Студита, год. 1240, Рукопис бр. Т 167, Н 387, S–, Sa 231, Збирка рукописа манастира Хиландара, 2206–2236 [Hilandar 387: Poučeniје Teodora Studita, god. 1240, Rukopis br. T 167, N 387, S–, Sa 231, Zbirka rukopisa manastira Hilandara, 2206–2236].

Објављени извори – Published Primary Sources

- Свети Сава*, Студенички типик, Превод и коментари: проф. др Маја Анђелковић, Манастир Студеница, 2018. Српски текст на странама 29–102 (*Житије Светиој Симеона* [29–51], *Образник Светиоја Саве Српској* [53–102]); фототипско издање на странама 319–539. [Sveti Sava, Studenički tipik, Prevod i komentari: prof. dr Maja Anđelković, Manastir Studenica, 2018. Srpski tekst na stranama 29–102 (*Žitije Svetog Simeona* [29–51], *Obraznik Svetoga Save Srpskog* [53–102]); fototipsko izdanje na stranama 319–539].
- Свети Сава*, Хиландарски типик, Рукопис CHIL AS 156. Прир. Д. Бојановић. Београд 1995. [Sveti Sava, Hilendarski tipik, Rukopis CHIL AS 156. Prir. D. Bogdanović. Beograd 1995].
- Псалтир са девет библијских песама*, превод црквеног грчког и словенског Псалтира, превео владика Атанасије (Јевтић), Врњачка Бања 2000. [*Psaltir sa devet biblijskih pesama*, prevod crkvenog grčkog i slovenskog Psaltira, preveo vladika Atanasije (Jevtić), Vrnjačka Banja 2000].
- Θεοδώρου Στουδίτου, Μικρά κατήχησις, Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου, ἡγουμένου τῶν Στουδίου Μικρὰ κατήχησις, Ἐπιμέλεια – Σημειώσεις Α' καὶ Β' τόμου Ν. Σκρέττα Ἀρχιμανδρίτου, Θεσσαλονίκη 1984. [Του hosiou patros hemon kai homologitou Theodorou, hegoumenou ton Stoudiou Mikra katechesis, Epimeleia – Semeioseis A kai B tomou N. Skretta Archimandritou, Thessalonike 1984].
- Theodori Studitae, Sermones catechetici: B. Theodori Studitae, Abbatis & Confessoris, Sermones catechetici 134. in anni totius Festa, 833b–894h; Maxima Bibliotheca Veterum Patrum, Et Antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum. T. XIV, Continens Scriptores ab ann. Christi 800. ad ann. 840, ed. Marguerin de La Bigne, Lugduni: apud Anissonios, 1677.
- S. Theodori Studitae, *Sermones catechetici, Sancti patris et confessoris Theodori, Studitarum praefecti, ad discipulos catechesis*, PG: 99, 509a–688a.

- Sancti patris nostri et confessoris Theodori Studitis Praepositi *Parva catechesis*, ed. E. Auvray et annotatione historica instruxit A. Tougard – Parisiis: V. Lecoffre, 1891, 1–471.
- Theodori Studitae, Sermones catechetici: B. Theodori Studitae, Abbatis & Confessoris, Sermones catechetici 134. in anni totius Festa, 833b–894h; Maxima Bibliotheca Veterum Patrum, Et Antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum. T. XIV, Continens Scriptores ab ann. Christi 800. ad ann. 840, ed. Marguerin de La Bigne, Lugduni: apud Anissonios, 1677.
- Leucologio Barberini Gr. 336*, Edizione a cura di Stefano Parenti ed Elena Velkovska, Centro Liturgico Vincenziano – Edizioni Liturgiche, Roma 1995.
- Евхологий, Барберини Гр. 336*, издание текста, предисловие и примечания Е. Велковской и С. Паренти, научная редакция перевода на русский язык Е. Велковской, М. Живовой, перевод с итальянского С. Голованова, Голованов, Омск 2011. [*Evhologij Barberini Gr. 336, izdanje teksta, predislovie i primečanija E. Velkovskoj & S. Parenti*, naučna redakcija prevedova na ruski jazyk E. Velkovskoj, M. Živovoj, perevod s ital'janskogo S. Golovina, Golovanov, Omsk 2011].
- Велики молитвослов (Велики тѣребник)*, прево са грчког и словенског архимандрит др Јустин Сп. Поповић (1958. год.), уредник издања: епископ Атанасије Јевтић (написао све напомене), Манастир Телије, 2011. [*Veliki molitvoslov (Veliki trebnik)*, preveo sa grčkog i slovenskog arhimandrit dr Justin Sp. Popović (1958. god.), urednik izdanja: episkop Atanasije Jevtić (napisao sve napomene), izdaje: Manastir Čelije, 2011].
- Свети Јован Лествичник, Лествица², Друго, исправљено издање*, Прево са старогрчког Димитрије Богдановић, Хиландарски путокази бр. 5, Манастир Хиландар 1997. [*Sveti Jovan Lestvičnik, Lestvica², Drugo, ispravljeno izdanje*, Preveo sa starogrčkog Dimitrije Bogdanović, Hilandarski putokazi br. 5, Manastir Hilandar 1997].
- Gautier, P., *Le Typicon de la Théotokos Évergétis, De la Revue des Études byzantines*, 40, 1982. (Предговор, 5–13; Типик, 14–95).
- Сава Немањић, Служба Светоме Симеону, Србљак, књига прва: службе, канони, акатисти; приредио: Ђорђе Трифуновић, прево: Димитрије Бојдановић, превод редиговали: Димитрије Бојдановић, Ђорђе Трифуновић, Београд 1970, 8–31. [Sava Nemanjić, Služba Svetome Simeonu, Srbljak, knjiga prva: službe, kanoni, akatisti; priredio: Đorđe Trifunović, preveo: Dimitrije Bogdanović, prevod redigovali: Dimitrije Bogdanović, Đorđe Trifunović, Beograd 1970, 8–31].*
- Свети Сава, Служба Светом Симеону: Списи Св. Саве. Дела старих српских писаца, књига I, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, прво одељење, Споменици на српском језику, књига XVII, издао их др Владимир Ђоровић. Београд, Сремски Карловци: СКА, 1928, 176–186. [Sveti Sava, Služba Svetom Simeonu: Spisi Sv. Save. Dela starih srpskih pisaca, knjiga I, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, prvo odeljenje, Spomenici na srpskom jeziku, knjiga XVII, izdao ih dr Vladimir Ćorović. Beograd, Sremski Karlovci: SKA, 1928, 176–186].*

Литература – Secondary Works

- Анђелковић М., Савино *Житије Светио Симеона* и интертекстуалност, Црквене студије, 16/1 (Тематски број о Светом Сави), Ниш 2019, 329–346. [*Anđelković M., Savino Žitije Svetog Simeona i intertekstualnost, Crkvene studije 16/1 (Tematski broj o Svetom Savi)*, Niš 2019, 329–346].
- Анђелковић М., Студенички типик Светог Саве, у: *Свети Сава, Студенички типик, Манастир Студеница*, 2018, 13–25. [*Anđelković, M. Studenički tipik Svetog Save, u: Sveti Sava, Studenički tipik, Manastir Studenica*, 2018, 13–25].
- Анђелковић М., Регистар библијских, богослужбених и светоотачких навода и упоредних места, у: *Свети Сава, Студенички типик, Манастир Студеница*, 2018, 303–315. [*Anđelković, M., Registar biblijskih, bogoslužbenih i svetootačkih navoda i uporednih mesta, u: Sveti Sava, Studenički tipik, Manastir Studenica*, 2018, 303–315].
- Auvray E., Introduction, Sancti patris nostri et confessoris Theodori Studitis Praepositi *Parva catechesis*, edidit Emmanuel Auvray et annotatione historica instruxit A. Tougard – Parisiis: V. Lecoffre, 1891. LIII–LXIV.

- Arranz M., Le Typicon du monastère du Saint-Sauveur à Messine, *Orientalia Christiana Analecta* 185, Roma 1969.
- Бојдановић Д., Каталог ћирилских рукописа Хиландара; Д. Мегаковић, Старе штампане књиге манастира Хиландара, Београд 1978, 49–274. [Bogdanović D., Katalog ćirilskih rukopisa manastira Hilandara: D. Medaković, Stare štampane knjige manastira Hilandara, Beograd 1978, 49–274].
- Бојдановић Д., Шиљављанин-Ђорђевић Љ., Јовановић-Свишћевевић Б., Васиљев Љ., Цернић Л., Гроздановић-Пајић М., Опис ћирилских рукописних књига Манастира Високи Дечани, књига прва, прир. Н. Р. Синдик, Београд 2011. [Bogdanović D., Štavljanin-Đorđević Lj., Jovanović-Stipčević B., Vasiljev Lj., Cernić L., Grozdanović-Pajić M., Opis ćirilskih rukopisnih knjiga Manastira Visoki Dečani, knjiga prva, prir. N. R. Sindik, Beograd 2011].
- Бојдановић Д., Свети Сава (Предговор), прир. Д. Бојдановић, Свети Сава, Сабрани списи, Стара српска књижевност у 24 књиге, књига друга, језичка верзија текста: Л. Мирковић, Д. Бојдановић, Београд 1986, 9–28. [Bogdanović D., Sveti Sava (Predgovor), prir. D. Bogdanović, Sveti Sava, Sabrani spisi, Stara srpska književnost u 24 knjige, knjiga druga, jezička verzija teksta: L. Mirković i D. Bogdanović, Beograd 1986, 9–28].
- Бојовић Д., Истраживања српске рецепције светоотачке књижевности, Црквене студије, XII/12, Ниш 2015, 25–34. [Bojović D., Istraživanja srpske recepcije svetootačke književnosti, Crkvene studije, godina XII/12, Niš 2015, 25–34].
- Van de Vorst Ch., La petite catéchèse de s. Théodore Studite, *Analecta Bollandiana* 33 (1914) 27–62.
- Добротолубие, Том четврти, В русском переводе дополненное издание второе, Изданием Русского на Афоне Пантелеймонова Монастыря, Москва 1901, III–VI. [Dobrotoljubie, Tom četvrtij, V rusском perevode dopolnennoe izdanie drugoe, Izdaniem Russkogo na Afone Pantelejmonova Monastyrja. Moskva 1901, III–VI].
- Дмитријевскій А., Описание литургическихъ рукописей, хранящихся въ библиотекахъ православнаго Востока, томъ I, Тулскá, часть первая, Памятники патриаршихъ уставовъ и ктиторскіе монастырскіе Типиконы, Киевъ 1895. [Dmitrievskij A., Opisanie liturgičeskikh rukopisej, hranja-sshihjsja v bibliotekah pravoslavnago Vostoka, tom I, Тулскá, chast' pervaja, Pamjatniki patriarših ustavov i ktitorskie monastyrskie Tipikony, Kiev 1895].
- Ehrhard A., Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16. Jahrhunderts, Erster Teil: Die Überlieferung, T. 1, Leipzig 1938.
- Ищенко Д. С., Огласительные поучения Феодора Студита в Византии и у Славян, Византийский временник 40 (1979) 157–171. [Ishhenko D. S., Oglasitel'nye poučeniya Feodora Studita v Vizantii i u Slavjan, Vizantijskij vremennik 40 (1979) 157–171].
- Јовановић Т., Поговор, Студенички типик, Цароставник Манастира Студенице, прир. и прев. Томислав Јовановић, Београд 1994, 285–294. [Jovanović T., Pogovor, Studenički tipik, Carostavnik manastira Studenice, prir. i prev. T. Jovanović, Beograd 1994, 285–294].
- Јухас-Георѓијевска Љ., Књижевни рад Светог Саве, Свети Сава, Сабрана дела, приредила и предговор написала Љ. Јухас-Георѓијевска, Београд 2005, 5–92. [Juhas-Georgijevska Lj., Književni rad Svetog Save, Sveti Sava, Sabrana dela, priredila i predgovor napisala Lj. Juhas-Georgijevska, Beograd 2005, 5–92].
- Кашанин М., Свети Сава, Српска књижевност у средњем веку, Београд 1975. [Kašanin M., Sveti Sava, Srpska književnost u srednjem veku, Beograd 1975].
- Комаџина И., Историјска подлога чудá Св. Симеона у Житију Симеоновом од Стефана Првовенчаног, ЗРВИ LI, 2014, 111–134. [Komatina I., Istorijaska podloga čudá Sv. Simeona u Žitiju Simeonovom od Stefana prvovenčanog, ZRVI LI, 2014, 111–134].
- Leroy J., Un nouveau témoin de la Grande catéchèse de saint Théodore Studite, *Revue des études byzantines* 15/1 (1957) 73–88.
- Миљковић, Б., Житија Св. Саве као извори за историју средњовековне уметности, Београд, 2008. [Miljković, B., Žitija Sv. Save kao izvori za istoriju srednjovekovne umetnosti, Beograd, 2008].

- Mošin V.*, Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademije, Dio 1, Opis rukopisa, Zagreb 1955.
- Пириваџирић, С.*, Грчки цар Алексije у првим житијима Светог Симеона Немање, ЗРВИ LIII, 2016, 161–178. [*Privatiric S.*, Grčki car Aleksije u prvim žitijima Svetog Simeona Nemanje, ZRVI LIII, 2016, 161–178].
- Prolegomena, Theodori Studitae, Sermones catechetici, Sancti patris et confessoris Theodori, Studitarum praefecti, ad discipulos catechesic, PG: 99, 9–233.
- Ракићевић, Т.*, Есхатолошка визија Теодора Студита (Хиландар 387) у Кгиторском житију Типика Манастира Студенице (IX Н 8 [Š 10]), ЗРВИ LIII, 2016, 179–208. [*Rakićević T.*, Eshatološka vizija Teodora Studita (Hilandar 387) u Kitorskom žitiju Tipika Manastira Studenice (IX Н 8 [Š 10]), ZRVI LIII, 2016, 179–208.]
- Ракићевић Т.*, Заповести Светог Саве монасима Студенице (1206/7) у односу на узор, Богословље 1 (2015) 294–310. [*Rakićević T.*, Zapovesti Svetog Save monasima Studenice (1206/7) u odnosu na uzor, Bogoslovlje 1 (2015) 294–310].
- Ракићевић Т.*, Идеологија братства Светог Саве, Црквене студије, година XVI, № 16/1, Центар за црквене студије, Ниш: Универзитет у Нишу; Центар за византијско-словенске студије; Међународни центар за православне студије, Ниш 2019, 27–45. [*Rakićević T.*, Ideologija bratstva Svetog Save, Crkvene studije, godina XVI, № 16/1, Centar za crkvene studije, Niš: Univerzitet u Nišu; Centar za vizantijsko-slovenske studije; Međunarodni centar za pravoslavne studije, Niš 2019, 27–45].
- Ракићевић, Т.* [*Архимандрит*], Настанак завршног дела Савиног Житија Светог Симеона у светлу хиландарског рукописа број 387, Хиландарски зборник 14, Београд, 2017, 7–18. [*Rakićević, T.* [*Arhimandrit*], Nastanak završnog dela Savinog Žitija Svetog Simeona u svetlu hilandarskog rukopisa broj 387, Hilandarski zbornik 14, Beograd 2017, 7–18].
- Ракићевић Т.*, Питање рашчитавања једног места у *Житију светој Симеона* од Светог Саве (IX Н 8 [Š 10]), Зборник Матице српске за друштвене науке 152 (3/2015), 451–469. [*Rakićević T.*, Pitanje raščitavanja jednog mesta u *Žitiju svetog Simeona* od Svetog Save (IX Н 8 [Š 10]), Zbornik Matice srpske za društvene nauke 152 (3/2015) 451–469].
- Ракићевић Архимандрит Т.*, Шта је читао Свети Сава у Студеници 1206/7. године?, Православље, Новине српске Патријаршије, бр. 1149, Београд 1. фебруар 2015, 14–18. [*Rakićević Arhimandrit Tihon*, Šta je čitao Sveti Sava u Studenici 1206/7. godine?, Pravoslavlje, Novine srpske Patrijaršije, br. 1149, Beograd 1. februar 2015, 14–18].
- Sava Chilandarec*, Rukopisy a starotisky Chilandarské, Věstník Královské České Společnosti Náuk, v Praze 1896.
- Савић, В.*, Српски превод „Евергетидског синаксара“ у два синајска рукописа, ЗРВИ LIII, 2016, 209–235. [*Savić V.*, Srpski prevod „Evergetidskog sinaksara“ u dva sinajska rukopisa, ZRVI LIII, 2016, 209–235].
- Штавлјанин-Ђорђевић Љ.*, Прилог проучавању групе *лу* у говорима призренско-јужноморавског дијалекта, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, 33 (1990) 531–534. [*Štavljanin-Đorđević Lj.*, Prilog proučavanju grupe *lu* u govorima prizrensko-južnomoravskog dijalekta, Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku 33 (1990) 531–534].
- Штавлјанин-Ђорђевић Љ.*, Присуство групе *лу* у српским рукописима XIII века, Научни састанак слависта у Вукове дане 14/1, Београд 1985, 101–108. [*Štavljanin-Đorđević Lj.*, Prisustvo grupe *lu* u srpskim rukopisima XIII veka, Naučni sastanak slavista u Vukove dane 14/1, Beograd 1985, 101–108].

Archimandrite *Tikhon (Rakićević)*

Studena Monastery

tih.rakicevic@gmail.com

Maja M. Anđelković

University of Kragujevac, Faculty of Philology and Arts

zmajce7@yahoo.com

Aleksandar Stojanović

megalo.servos@gmail.com

OMITTING REGULATIONS ON ALIENATION, REPENTANCE, LAMENT
AND CONTEMPLATION IN THE FINAL LESSONS OF THE FIRST
CHAPTER OF ST. SAVA'S *STUDENICA TYPIKON*

St. Sava, The abbot of Studenica Monastery wrote the hagiography of benefactor in about 1207/8 which is an introductory chapter (letter), the first letter of the Studenica Typikon, that is the „Obraznik” of this monastery. He used Theodore the Studite's The Small Catechesis 56 for the hagiography's epilogue. Using lessons from the cited work, St. Sava left out certain rules directly concerning important aspects of monastic spirituality – monks' staying out of reach of men living outside of the monastery, regarding confession, monastic prayerful lamentation as well as spiritual enlightenment as a result of ascetic lifestyle. Why did the abbot of the Studenica Monastery leave rules respected and kept by all eastern monasticism?

Our analysis of texts written by St. Sava and his usage of ascetic literature (primarily Hilandar 387 manuscript), indicate that left out rules were not foreign to St. Sava. Rather these spiritual believes are characterized by it. However, the results of the analysis have shown the great significance of the hagiography of St. Simeon so that the rest of the Studenica Typikon had to be corrected accordingly thus leaving out rules such as monks stay in monastery, confession and lamentations. The same rules would stand out in meaning and concept wise from the epilogue of the benefactor's hagiography of Simeon Nemanja along with joy and significance of remembering the benefactor.